

Vallás és szabadság.

Egy drága kincsünk, egy szent örökségünk van nekünk. Isten adománya, de az emberek megfosztottak volt tőle. Hosszas, nehéz, elszánt küzdelem és sok áldozat árán juthattunk ismét hozzá. Olyan ez a mi kincsünk, mint a gyémánt. A kinek ninesen, az csak ritkán gondol reá, de a ki bírja, az semmiért le nem mondana róla. Nélküle a gazdag népek szegény koldusok lesznek, vele a puszták sivatagján is áldás fakad. Nélküle üres lesz a szív, vele és általa megtermékenyül a lélek. Ez a mi kincsünk, ez a mi szent örökségünk: *a szabadság*.

Milyen ellenállhatatlan varázserővel bír ez egyetlen szó a lélekre. Az ifju elhagyja hitvesét, avagy jegyesét, az öreg feledi az eltöltött évek súlyát, csakhogy a szabadság lobogója alá sorakozhassék. A gyöngé nő elszánt hőssé magasztosul a szabadságért való küzdelemben és az édes anya pajzsot ad a csatába induló fiúnak, mondván: „Vagy ezzel, vagy ezen”. Ez egyetlen szó sokszor rázott föl mélységes álomból népeket, sokszor állított talpra nemzeteket és sokszor egyesítette egy szent küzdelemre a legkülönbözőbb gondolkozású embereket. Nagy erő van ez egyetlen szóban: *szabadság*.

Ez adja meg az életnek becsét és tartalmát. Nélküle a legkiválóbb emberi erők, legfölségesebb isteni adományok parlagon hevernek terméketlenül. Nines ezélja az életnek. Nines a mi táplálja és erősítse a küzdelmeket.

Minden, a mi szent és kedves lehet előttünk, a szabadságtól nyeri valódi értékét. Van-e valami szentebb előttünk, mint a haza? Az a haza, melyet apáink vérük hullásával szereztek s a melynek minden hegye és halma egy-egy kedves honfiui emléket újít fel lelkünkben. És mégis a történelem több esetet említ, hogy ezrenként hagyják el hazájukat, a midőn az nemesak nem biztosítja a szabadságot, de attól megfosztja polgárait. Jólét, gazdagság és kényelem . . . semmi sem pótolja a

szabadságot. A szolgaság tudatában izetlen a kenyér, nem ad nyugalmat az álom és szurós tövisekkel van kirakva a kényelem párnája. A költő szerint is ezért éneklí a rabmadár:

„Jól gondoztok, nem tagadom,
Fölseng érte hála dalom:
De a jóllét a rabsággal,
Nem ér föl a szabadsággal“.

A míg én itt a szabadságot mindenek fölött magasztalom: addig mondhatja valaki, hogy ez mind igaz lehet, de én nem látom az érem másik oldalát. Nem látom azokat a visszaéléseket, melyeket a szabadság nevében és jelszava alatt elkövettek a történelem folyamán. Nem hallom az utczai demagógia lázító beszédét, mely lángra gyújtja az irigység és boszú tűzét s keresztre juttatja magát a Jézus Krisztust. Nem látom a féket vesztett szenvedélyek gyilkos munkáját, a mely mint megáradt folyam elsöpör és magával ragad minden jogot, minden rendet és minden igazságot. Nem látom az anarchia ama rémes cselekedeteit, a melylyel akárhányszor gyilkos tört márt a legártatlanabb szívbe is.

Azonban én mindezeket jól hallom és látom. De ezek előttem semmi egyebet nem bizonyítanak, mint azt, hogy a mint Istennek minden áldásával, úgy a szabadsággal is visszaélnék az emberek. Azért magát az áldást nem szabad kicsinyelnünk. Már Kálvin megmondotta volt, hogy azért, mert a szabadság czime alatt Isten iránti engedetlenség és zabolátlan szabadság fordul elő, nem kell sem nekünk lemondanunk a szabadságról, sem másokat megfosztanunk tőle. Az emberi nyelv nem okoz-e tenger fájdalmat és keserűséget rágalmazásával, igazságtalan emberszólásával; de azért senkinek sem jut eszébe, hogy azt végképpen kiirtsa. Hát a tűz mennyi szerencétlenségnek lett már okozója, a midőn korlátjait áthágva, hamuvá tette egy élet munkásságának minden gyümölcsét s akárhányszor magát az életet is. De azért a tűz létünk fentartásának egyik legnélkülözhetetlenebb eszköze s annak a teljes kipusztítására senki sem gondol. Olyan a szabadság is, mint a tűz. Érett ember kezében áldás. Vigyázatlan gyermek kezében könnyen átokká lehet.

Hát vajjon a vallás és szabadság milyen viszonyban vannak egyik a másikkal? Előre is kijelentem, hogy én, ha drága kincsnek tartom a szabadságot, nem kevésbbé nagyra becsülöm a

vallást is. Sőt többet mondok. Életem ezéja, hivatásom szent-sége, kötelességem teljesítése mind erős szálakkal köt engem a valláshoz. Abban találok földi boldogságomat s attól várom a mennyei üdvösséget. És mégis, ha a vallás engemet abba a nehéz helyzetbe hozna, hogy választanom kellene közte és a szabadság között; ha hitemet, meggyőződésemet, értelmemet és lelkiismeretemet, szóval legtermészetesebb emberi jogaimat követelné cserébe azokért az áldásokért, a melyeket adhat: nem sokáig haboznám, lemondanék a vallásról és annak minden áldásáról, csak hogy emberségemet, Istentől nyert jogaimat megőrizhessem. De vajjon föltételezhető-e az, hogy a szó igaz értelmében vett vallás ilyen nehéz kérdés elébe állítaná az embert? Istenről, a kit a szeretet atyjának mondunk, el nem hihetjük, hogy a mit egyik kézzel adott, azt a másikkal visszavenné tőlünk. Avagy Jézusról, a keresztény vallás nagy alapítójáról föltehetjük-e azt, hogy ő emberi jogainktól megfosztott volna minket. Hiszen ő éppen a szabadság lobogóját hordozta egész életében. Minden szavából a szabadság szelleme és szeretete sugárzik. Úgy ismerjük és tiszteljük őt, mint a mi nagy szabadtónkat. Nem is ok nélkül. Ő emelte fölül a lelket a törvényességén. Ő szabadította meg a betű nehéz bilincseitől. Ő világosított fel, hogy a vallásosság nem a törvény puszta cselekedeteiben, nem üres külsőségekben, nem látszatban és képmutatásban áll, hanem a lélek hitében, a szív jóságában és az ebből származó kegyes életben. Ellenségei is éppen azt vetették a szemére, hogy ő nem akarja a vallásosságot bizonyos helyhez és bizonyos tételekhez kötni. Nem vétkezhetik senki nagyobbát a Krisztus szelleme ellen, mint az, a ki az emberi jogoknak legkiválóbb apostolát, a szabadságnak Istentől küldött hős bajnokát úgy akarja a tudatlanság előtt föltüntetni, mint a ki bármiféle külső tételekben békót és bilincset kovácsolt volna a lélekre.

Az apostolok tanításának méltóképpen a Mester szelleméhez, ezéja éppen az volt, „hogy megszabadítsák a vallásos érzelmet a külső és emberek által gyakorolt tekintélytől, hogy megszüntessenek minden gátló korlátot és oly álláspontra emeljék az embert, melyen a lélek szemei előtt tiszta fényben tárul fel minden“. (Baur. Őskereszténység, 47. l.) Szerintük a hol az Úrnak lelke vagyon: ott szabadság van. És mintha csak sejtették volna a bekövetkezendő nagy veszedelmet, nem szűnnek

meg lépten-nyomon hangoztatni az igét: „A szabadságban, melylyel minket Jézus megszabadított, álljatok meg és ne kötöz-
zétek meg magatokat szolgálatnak igájával“. Szóval, akár a
Jézus, akár az apostolok tanításait vizsgáljuk: azokban a vallás
és szabadság soha sem ellenségeképpen van feltüntetve, hanem
úgy jelenik meg, mint két együttműködő erő, a mely egyik
a másikat nem semmisíti meg, hanem védi, támogatja és kiegé-
szíti. Sőt annyira össze van forrva e kettő, hogy egyik elvesz-
tével megsemmisül a másik is.

Ezek szerint tehát nem is jött volna ellentétbe a vallás
és szabadság a kereszténység kebelében? Az igaz vallás, a
Jézus és az apostolok vallása nem soha. Csakhogy az a vallás
nem sokáig maradt meg a maga tisztaságában. Előállott az
egyházi érdek, mely a lehető legnagyobb arányban kívánt érvé-
nyesülni az egész vonalon. Többé nem az volt a kérdés, hogy
mit kíván a lélek üdve, hanem az, hogy mi az egyház érdeke?
Ebből a czélból szerveztetett az úgynevezett hierarchia vagy
papuralom. Ezért jöttek létre a különböző zsinati végzések.
Ezért készültek az ószt és lelkiismeretet kigúnyoló dogmák.
Kimeretett a gondolat köre és határa. Mesterségesen összeza-
vart fogalmak által megtévesztetett a lelkiismeret. Az egyént
elnyelte az egyház. S ha mégis akadtak egyesek, a kiknek
hite, lelke és szelleme nem tűrve ezt a megaláztatást, túl-
szárnyalt az egyházi szűk korlátokon: börtön, bitó vagy máglya
várakozott a merész lázadóra. A középkorban az egyház így
uralkodott. A szabadság vasra verve börtönben pihent. Vele a
vallás angyala is lemetszett szárnyakkal tehetetlenül vergődött
a porban. Helyette a vakhit és babona lidérez-alakjai rémesen
szállongtak a levegőben.

Hála az időnek, mely lassankint újra megnövelte a vallás
angyalának a szárnyait, hála a reformatorok nagy szellemének,
a mely szétrepesztette az egyházi börtön falait: a kereszténység
egy része ismét birtokába jutott a régen elveszített szabadság-
nak. Vallás és szabadság, mint ikertestvérek, ismételten együtt
indúlhattak el az emberiség boldogítására. Megtalálták újra azt
az összhangot, melyet Jézus szerzett volt közöttük. Oh milyen
szép korszaka az a kereszténységnek, melyben az a kettő együtt
működhetett. Ész és szív, hit és tudás, vallás és tudomány
megértik egymást. A lélek szabadon szárnyal a magasságban s

leszáll a mélységbe. Fürkésző szemmel vizsgálja az eget és földet s ezeknek titkait. Csoda-dolgokat művel. Nagyságának örök időkre szóló emlékeit állítja fel. És a midőn lázas munkájában kimerülve elfárad, a vallás angyalának keblén nemcsak pihenést talál, de újabb erőt is gyűjt a további küzdelemre. Itt van, ebben találjuk meg az emberi élet nagy titkát, célját és irányát, a mit a költő így fejez ki: „Ember küzdj és bízva bízzál“.

De mintha valamely rémes hangokat hallanék a messzi távolból! Még nem lehet elég tisztán értelmét venni. De sok mindent meg lehet tudni belőle, mintha most már a szabadság volna hamis jelszó gyanánt fölírva arra a lobogóra, mely a távolból felénk közeledik. Mintha a világ egészen megfordult volna! Hajdan a vallás nevében üldözték a szabadságot s ez az újabb csoport a szabadság nevében üzen hadat a vallásnak. Félreértés volt a régi, fogalomzavarón alapúl ez újabbi irány is, mert mind a kettő a vallás változhatatlan örök lényegét összetéveszti a változó és időszerű külső alakokkal. Azonban mégis alkalmas lehet arra, hogy a vallás és szabadság között a testvéri viszonyt egy bizonyos időre feldúlja s az összhangot a világ és emberiség kimondhatatlan kárára megzavarja.

Azért nekünk, a kik megtudjuk adni a vallásnak is, a mi a vallásé s a szabadságnak is, a mi a szabadságé; a kiknek mind a kettő egyformán szívünkhez van forrva, a kik e kettős jelszó alatt látjuk az emberiség törekvésének és haladásának eszményi irányát: — célunk, feladatunk és kötelességünk nyilvánvaló. Az ugyanazon célnak a tudatában, feladatunk és kötelességünk egyesíteni az erőket. Feladatunk minél szélesebb körben megismertetni az igazságot, hogy az a régi ellenségeket is szabadokká tegye. A közelgő ellenséggel szemben pedig feladatunk megértetni az írás szellemét: „A hol az Urnak lelke van, csak ott van az igazi szabadság“, hogy így vallás és szabadság háborítatlan békében végezhesék isteni küldetésüket e földön.

VÁRI ALBERT.

Egyháztörténelmi adatok.

CLX.

A református és unitárius papok és mesterek szabadalmi Háromszéken.

A XVII. sz. elején már gondolt Boeszkai István fejedelmünk arra, hogy a hosszas belháborúk miatt elszegényedett papi rendet fölsegítse, nemesi szabadsággal ellássa. 1614-ben hajtotta végre e tervet utóda Bethlen Gábor mindjárt uralkodása elején. A két Rákóczi György is megerősítette e kiváltságokat. 1654-ben II. Rákóczi György adta ki ennek hiteles elismerését Csulai György püspök kérésére.

E fontos és érdekes oklevelet, melyet kiadásra nyertünk, itt alább adjuk a következő rövid ismertetéssel:

A háromszéki református és unitárius eklézsiák kiváltságlevelei gyűjteményének tartalma ez:

II. Rákóczi György 1654 július 13.-án Gyulafehérvárt kelt levelében jóváhagyja és megerősíti a Bethlen Gábor és I. Rákóczi György által a reformátusok és unitárius felekezetek részére kiadott kiváltságleveleket. E kiváltságlevelek megerősítését, illetve jóváhagyását II. Rákóczi Györgytől Csulai György, az erdélyi orthodox (református) hitűek püspöke a székely, nevezetesen Sepsí, Kézdi, Orbai és Miklósvár székekben, valamint az udvarhelyi és gyulafehérvári kerületekben lakó református és unitárius hitű előljárók, papok és iskola-rectorok nevében kéri.

A Bethlen Gábor által kiadott kiváltságlevél a papok, rectorok és özvegyeik kiváltságairól szól. Tartalma röviden a következő: Fájdalommal tapasztalja a fejedelem, hogy a mostani világban a professorokat s más tudós férfiakat nem becsülik meg kellőképpen s a fejedelmi udvarok ajtai nehezebben nyílnak meg az ilyenek előtt, mint a hízolgók előtt. Pedig a mint Croesus és Nagy Sándor példája mutatja a tudós férfiaknak már az ó-korban nagy becsületük volt. Ha már az ó-korban megbecsülték őket, mennyivel inkább fel kell karolnia neki az ügyüket. Úgy értesül, hogy a székely székekben lakó református, valamint az arianus, vagy másképpen egy Istent valló felekezet